

SZIGETI ENDRE HALÁLÁRA

Rónay György búcsúbeszéde*

A Vigilia és az Új Ember munkatársai és barátai nevében búcsúzom Szigeti Endrétől. És mert tőle búcsúzom, szeretném elkerülni e végső istenhozzád-ban a fájdalom és gyász hagyományos közhelyeit, úgy ahogyan illik is hozzá: hiszen akik ismertük és szerettük, s jóformán egy életet tölthettünk együtt vele közös munkában és mindig testvéri egyetértésben, nagyon jól tudjuk, milyen bölcsen ironikus gyanakvással utasította el magától a szölamokat, és legbensőbb rokonszenvének is mennyire mindig a tárgyilagos igazság volt a megnyilatkozási formája. Ezért vélem az ő mindannyiunk számára felejt-hetetlen egyéniségéhez is a legméltóbbnak, ha ezen az utolsó, és sajnos már oly keserűen egyoldalú beszélgetésünkön nem annyira a mi veszteségünket hangsúlyozom, mint inkább az ő ritka és varázsos személyiségét próbálom szemünk előtt még egyszer fölidézni.

Sosem élt látványosan; mindig is inkább jellemezte a bölcsek szerény-sége, mint a mutatós sikerekre törekvők szereplésvágya; bonyolult helyze-tekben, nehéz órákban mégis többnyire az ő okos tanácsa szabta meg a kö-vetendő irányt. De ha tanácsa bevált — és majdnem mindig bevált — ennek sikerét sosem aratta le, mint ahogy köszönetet sem várt érte; hanem, miu-tán megtette azt, amit kötelességének érzett, visszavonult életének abba a bensőbb körébe, melyet a folytonos munka, szemlélődés és gondolkodás mel-lett a mindig és mindenki iránt tapintatos szeretet töltött be. Egész lényéből ez az érdektelenség áradt: a saját érdekeinek utánozhatatlanul természe-tes háttérbe szorítása a mások érdekének javára, a magáról való lemondás egy fajtája a többieknek, választott közösségének a hasznára; érdektelenség, mondom, de nem közöny, hanem annak éppen az ellenkezője: állandó nyitott-ság, folytonos részvét a szó minden értelmében és árnyalatában, szüntelen készség, készenlét arra, hogy mások rendelkezésére álljon, és ezt a halk ud-variasság észre sem vehető finomságával tegye: mintha megtiszteltetés vol-na számára az a figyelem, amivel másokat megtisztelt.

Humanitas és *discretio* sietős korunkban sajnos egyre ritkuló erények; de mi, akik vele együtt dolgoztunk és éltünk, bizvást elmondhatjuk: nekünk még osztályrészül jutott az a szerencse, hogy a *humanitas* és *discretio* élő megtestesülésével élhettünk és dolgozhattunk együtt. Olyan emberrel, akinek a környezetében nem lehetett nem jobbá, igazabbá, nemesebbé, finomabbá lenni, legalább arra az időre, amíg a környezetében voltunk. Nem mintha magát állította volna mértékül másoknak; de rendelkezett azzal a csodála-tos — talán ösztönös, vagy talán az önművelés iskolájában kicsiszolódott — képességgel, hogy abban, aki hozzá közeledett és vele kapcsolatot talált, föl-keltse az igényt a saját legjobb mértékének a megütésére.

Így, noha nem volt hivatásos pedagógus, a szónak abban az antik értel-mében, amely szerint minden bölcs, azaz filozófus eleve nevelő, azaz peda-gógus is: mégiscsak az volt, és a javából. Vele egykorú kartársai talán ész-re se vették a mindennapi érintkezésben, hogy mennyi mindent kaptak tőle, mi mindenre vette rá, mi mindennel gazdagította őket, mennyi mindent hoz-zott ki személyiségük rejtett tartalékaiból egyszerűen a jelenlétével, figyel-

* Elhangzott Szigeti Endre temetésén, 1974. július 19-én.

mével, halkságával, okosságával; a fiatalabbak pedig bizonyára többé vagy kevésbé mindnyájan a tanítványainak érzik és vallják magukat. Tanítványainak nem az újságírás fortélyait illetőleg, mert azt utóvégre bármilyen jó mentortól vagy iskolában meg lehet tanulni; hanem tanítványainak abban, hogy ne ériék be a pályájukon oly veszedelmesen csábító tetszetős kevéssel, hogy magukban mindig a lehető legmagasabbra állítsák azt a mércét, amelynek meg nem felelni még akkor is árusítás, ha netán sikerrel jár; hogy sose fogadják el a készen kapott közhelyeket, hanem mindent vessenek alá az igazság próbájának, s ami azt kiállja, ahhoz ragaszkodjanak akkor is, ha népszerűtlen, ami viszont nem állja ki, azt utasítsák el akkor is, ha netán taps jár érte. Neki kiérlelt, megküzdött, megélt igazságai voltak; nem volt tévedhetetlen, de nagyon ritkán tévedett; és nagyon sokat tudott, mert nem akart mindent tudni.

És mert nagyon sokat tudott, anélkül, hogy tudásával hetvenkedett volna, s ugyanakkor tudta a tudomány esendőségét, történelmi tapasztalatként pedig megélt a tudásukkal hetvenkedők csúfos megszegyenülését: bölcsességében ironikus volt, és igazságaiba mindig belévegyítette azt a csipetnyi kételyt, amitől az igazságok igazán igazzá szoktak edződni. Noha nem volt politikus, tudjuk, hogy igen jó és okos politikus is volt, azok közül való, akik már a harmincas években megéreztek valamit, és nem is keveset abból, amit majd évtizedek múlva valósít meg a Történelem és az Egyháztörténelem; azok közül való, akik nemegyszer érezhették magukon a modernizmus oly bőkezűen osztogatott bélyegét, csak azért, mert bizonyos, nagyon fontos kérdésekben — anakronisztikusan szólva — „zsinatian” vélekedett már a Zsinat előtt; de ugyanakkor azok közül is való, akiket a külső igazságtalanságokért mindig kárpótolt avatott elmével, nemes lélekkel kimunkált belső egyensúlyuk.

Amelynek alappillére természetesen a Hit volt. Mert túl sokat látott és tapasztalt ahhoz, hogy ez a hit gyermeki maradhatott volna: hitt hát a látottak és tapasztaltak ellenére, mondhatni racionálisan, az Értelem erejével és meggyőződéséből; hitt, nem *quia absurdum*, hanem mert minden föl-színi paradoxia és minden látszólagos absurdum dacára, és az emberi természet alkatából következőleg is *credibile est*, hihető és hinni lehet és hinni kell, éppen a teljes emberség igényével. Mint kedves apostolunk, Tamás, ő is hitt, mert megtapasztalta hite igazságát, mert megtapintotta az élő és a történelemben továbbélő Krisztus sebeit, érezte fájó melegét és véres lett a véréből; azt mondhatnám — és hányszor mondtuk beszélgetéseinkben — hogy a „hiszem, mert tudom” logikai absurdumán, de dialektikai igazságára épült a hitünk, a hite, mely azzal nyerte vissza végül ártatlan gyermekiségét, ama kicsinyekéhez való hasonlatosságát, akiket Jézus magához hív, hogy megjárta, meg tudta járni s a luciferi bukás tragédiája nélkül tudta legyőzni — vagy meg tudta hódítani? — az Értelem kísértéseit; hogy vállalta, kiállta s végül gyermeki természetességgel vallotta „a tiszta Ész kritikáját”.

„Férfiember nem beszél arról, ami fáj”: — ezt is egy beszélgetésünkből idézem. A férfifájdalom vallomása a csönd — vagy a tárgyilagosság. Így beszélgettünk nem is olyan régen utoljára, át a láthatatlan szakadékon, melyről mindketten tudtuk, hogy ott van már kettőnk között, irodalomról, történelemről, még filozófiáról is. S így próbáltam, eltökélten így akartam most is tárgyilagos lenni, ahogyan, gondolom, ő is kívánta volna. Közhelyek nélkül, az igazságra törekvő szellemében. Így próbáltam fölidézni valamit abból, ki volt, milyen volt; hogy hogyan él tovább bennem, és hogyan kell tovább élnie bennünk.